

Ekonomické subjekty

Tržní subjekty

Firmy

Právní formy podnikání v ČR

Hlavní úkoly státu v tržní ekonomice

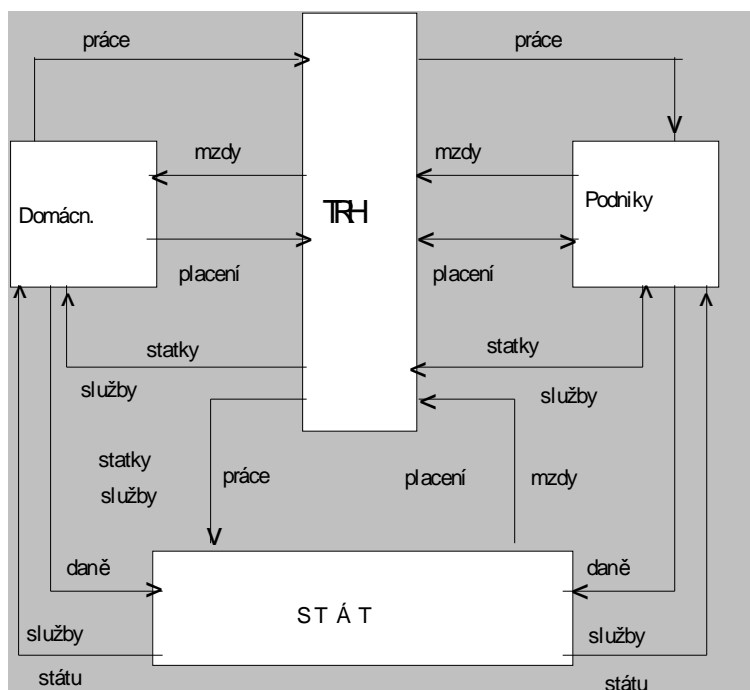
Státní rozpočet

Daňová soustava v ČR

Hospodářská politika státu

Vyjadřování výkonnosti ekonomiky

Tržní subjekty

Na trhu vystupují ekonomické subjekty - **tržní subjekty**:

- (1) **Domácnosti** - vystupují jednak jako kupující výrobků a služeb a jednak jako prodávající, neboť jsou vlastníky výrobních faktorů (práce, půdy, úspor).
- (2) **Firmy** - vystupují jednak jako prodávající výrobků a služeb a jednak jako kupující výrobních faktorů.
- (3) **Stát** - je zvláštním subjektem trhu, který vstupuje na trh, aby jej ovlivnil. Vystupuje jako prodávající (prostřednictvím státních firem) a jednak jako kupující (prostřednictvím státních zakázek), a dále pak prostřednictvím státních institucí a zákonodárství.

Firmy

Podnikáním se rozumí soustavná činnost, prováděná **samostatně podnikatelem** vlastním jménem a na vlastní odpovědnost **za účelem dosažení zisku**. Podstatou podnikání je samostatné rozhodování o oboru podnikání (co vyrábět, jaké služby poskytovat), o právní formě podnikání (živnost, obchodní společnost), o umístění podniku, o jeho organizaci, o míře použití cizího kapitálu, o rozdělení zisku apod.

Podnikatelem je podle obchodní zákoníku:

- (a) **osoba** zapsaná v **obchodním rejstříku** – všechny **obchodní společnosti, družstva** a jiné subjekty, u kterých to stanoví zákon, organizační složky zahraničních právnických osob, zahraniční fyzické osoby podnikající na území ČR a podnikatelé – fyzické osoby z vlastního rozhodnutí.
- (b) **osoba**, která podniká na základě **živnostenského oprávnění**,

- (c) **osoba**, která podniká na základě jiného než živnostenského oprávnění **podle zvláštních předpisů**,
- (d) **fyzická osoba, která provozuje zemědělskou výrobu** a je zapsána do evidence zemědělců.

Předmětem podnikání se rozumí rozsah podnikatelské činnosti, k němuž je podnikatel oprávněn. Některé předměty podnikání podléhají podle živnostenského řádu jak u fyzických, tak u právnických osob předchozí aprobaci živnostenským úřadem. Předmět svého podnikání může podnikatel měnit rozšířením či zúžením registrace u živnostenského úřadu nebo zápisu předmětu podnikání v obchodním rejstříku.

Podnikem s rozumí určitý celek podnikatelské činnosti, provozované v rámci jednoho podnikatelského subjektu. Tvoří ho nejen věcné prostředky, ale i osobní složka podnikatelské činnosti a právo s daným podnikáním spjaté. Podnik má jako celek určitou hodnotu, která se tvoří oceněním všech uvedených složek podniku. Podnik může být předmětem koupě a prodeje, pronájmu apod. Hodnota podniku se pak určuje nejen zůstatkovou hodnotou věcných prostředků podniku, ale i hodnocením osobní složky (struktura a kvalifikační úroveň zaměstnanců), jakož i nehmotných práv, jako je obchodní jméno práva k průmyslovému vlastnictví apod.

Právní formy podnikání v ČR

1. Podnik pro uspokojování veřejně prospěšných zájmů

Tento druh podniku lze ho založit jen v oborech, kde to dovolí vláda (např. Česká pošta, České dráhy, Český rozhlas, Česká televize a Česká tisková kancelář).

2. Soukromý podnik individuálního podnikatele

Individuálním podnikatelem se může stát kterýkoli občan, který projevuje zájem o podnikatelskou činnost a který jako fyzická osoba je oprávněn provozovat podnikatelskou činnost v souladu se zákonem o živnostenském podnikání. Živnostenský zákon uvádí i přehled činností, které jsou upraveny jinými předpisy. **Živnost** je charakterizována jako soustavná činnost, provozovaná podnikatelem samostatně, vlastním jménem za účelem dosažení zisku a za podmínek **stanovených živnostenským zákonem**.

Základními podmínkami provozování živnosti jsou: dosažení věku 18 let, způsobilost k právním úkonům, bezúhonnost (účelem tohoto ustanovení je ochrana práv osob, kterým podnikatelé poskytují služby nebo pro ně vykonávají živnostenskou činnost). Mezi zvláštní podmínky patří odborná i jiná způsobilost.

Druhy živnosti podle předpokladů vzniku živnostenského oprávnění:

- **Živnosti ohlašovací** lze provozovat na základě ohlášení, pokud ohlašovatel splňuje podmínky stanovené zákonem. Ke vzniku živnostenského oprávnění není třeba souhlasu či rozhodnutí živnostenského úřadu. Pokud by živnostenský úřad zjistil, že stanovené podmínky pro provozování ohlašovací živnosti podnikatel nespĺňuje, vydal by rozhodnutí o tom, že živnostenské oprávnění nevzniklo. **Ohlašovací živnosti se dále člení na:**
  - **živnosti řemeslné** - v zákoně jsou uvedeny výslovným výčtem. Znakem řemeslných živností je odborná způsobilost získaná vyučením a splnění podmínky stanovené délky praxe.
  - **živnosti vázané** - pro živnosti vázané jsou stanoveny požadavky na odbornou způsobilost získanou jiným způsobem.
  - **živnosti volné** - u těchto živností se nevyžaduje splnění podmínky kvalifikace a jsou zákonem definovány jako živnosti, které nejsou uvedeny v seznamu řemeslných a koncesovaných živností. Při provozování těchto živností musí provozovatel splňovat obecné podmínky, nemusí prokazovat na rozdíl od vázaných či koncesovaných živností odbornou nebo jinou způsobilost.

- **Živnosti koncesované** - mohou se provozovat jen na základě státního **koncese** a průkazem je **koncesní listina** (jednotlivé druhy živností jsou uvedeny v příloze živnostenského zákona).

Kromě toho se vyžaduje spolehlivost, která se posuzuje ve vztahu k předmětu podnikání se zřetelem na ochranu života, zdraví, majetkových a jiných práv osob a veřejných zájmů.

Podnikateli se obecnou formulací ukládá povinnost chránit životní a pracovní prostředí, přírodní zdroje a kulturní památky. Podnikatel je povinen budovat zařízení na ochranu životního a pracovního prostředí před škodlivými účinky, které jsou nebo mohou být jeho činností vyvolány. Náklady k odstranění škod vzniklých z činnosti podnikatele, nese podnikatel.

Druhy živnosti podle předmětů činnosti:

- **živnosti obchodní** - koupě zboží za účelem dalšího prodeje a jeho prodej, hostinská činnost, ubytování, činnost cestovních kancelářů, pronájem průmyslového zboží, pronájem motorových vozidel a provádění dražeb mimo exekuci,
- **živnosti výrobní** - v rámci výrobní živnosti je možno i prodávat a opravovat výrobky, zůstane-li zachována povaha živnosti,
- **živnosti poskytující služby** - službami rozumí živnostenský zákon poskytování oprav a údržby věcí, přepravu osob a zboží, jiné práce a výkony k uspokojování potřeb.

3. Obchodní společnosti

- **Veřejná obchodní společnost (v.o.s.)** - je společnost, ve které alespoň dvě osoby podnikají pod společným obchodním jménem a ručí za závazky společnosti **společně a nerozdílně veškerým svým majetkem**. Tuto společnost mohou založit jak osoby fyzické, tak právnické. Společnost se zakládá uzavřením **společenské smlouvy**. Společenská smlouva musí určit obchodní jméno a sídlo společnosti, předmět podnikání a osoby zakladatelů. Společenská smlouva určuje, kdo je oprávněn jednat jménem společnosti a spravovat ji. Nestanoví-li nic jiného, je oprávněn jednat jménem společnosti každý společník. Nestanoví-li společenská smlouva jinak, je také každý společník oprávněn k obchodnímu vedení společnosti v rámci zásad, dohodnutých mezi společníky. Neurčí-li smlouva jinak, dělí se zisk mezi společníky rovným dílem. V takovém případě má každý společník právo na zúčtení svého vkladu. Vklad jsou povinni vnést do společnosti jen ti společníci, kteří se k tomu zavázali ve smlouvě. Na všechny společníky se vztahuje zákaz konkurence, z čehož vyplývá zejména zákaz podnikání ve stejném oboru, který je předmětem činnosti v. o. s.
- **Komanditní společnost (k.s.)** je **smíšeným typem osobní a kapitálové společnosti**. Jeden nebo více společníků ručí za závazky společnosti jen do výše svého nesplaceného vkladu zapsaného v obchodním rejstříku (**komanditisté**) a jeden nebo více společníků celým svým majetkem (**komplementáři**). Ve společenské smlouvě musí být stanoveno, kteří společníci jsou komplementáři, a kteří jsou komanditisté, u kterých navíc je nutno uvést výši jejich vkladu. Společenská smlouva dále určuje obchodní jméno, sídlo a předmět podnikání společnosti. K obchodnímu vedení společnosti a k jednání jménem společnosti jsou oprávněni pouze komplementáři. Komanditisté mají jen právo kontroly. Není-li stanoveno jinak, dělí se **zisk** mezi komplementáře a komanditisty na polovinu, komplementáři část zisku, která jim připadla, dělí mezi sebe stejným dílem a komanditisté podle poměrů svých vkladů. **Zákaz konkurence se vztahuje pouze na komplementáře** (pokud smlouva nestanoví jinak).
- **Společnost s ručením omezeným (s.r.o. nebo spol. s r.o.)** - tato společnost již patří mezi **kapitálové společnosti**. Základní jmění se tvoří předem stanovenými vklady společníků. Společnost odpovídá za porušení svých závazků celým svým majetkem. **Jednotliví společníci ručí za závazky společnosti jen do výše svého nesplaceného vkladu**, zapsaného v obchodním rejstříku. Společnost může založit i jeden zakladatel, maximální počet společníků je omezen zákonem. Společenská smlouva vedle obvyklého obsahu zahrnuje navíc výši základního jmění, jednotlivé společníky, výši jejich vkladů a způsob splacení majetkových vkladů jednotlivých společníků. Zákon připouští založení s.r.o. jednou osobou (fyzickou nebo právnickou) na základě zakladatelské listiny. Základním právem

společníka je jeho právo účasti na řízení společnosti účastí na valné hromadě, právo kontroly, právo na podíl na zisku a likvidačním zůstatku. **Nejvyšším orgánem je valná hromada společníků, statutárním orgánem jsou jednatele.** S.r.o. může zřídit i dozorčí radu jako kontrolní orgán. **Zákaz konkurence se vztahuje na jednatele** (pokud smlouva nestanoví jinak).

- **Akciová společnost (a.s.)** - je vhodná především pro **větší kapitálové sdružování. Základní jmění společnosti je rozvrženo na určitý počet akcií** o určité jmenovité hodnotě. Společnost ručí za své závazky celým svým majetkem. **Akcionáři za závazky společnosti ostatním majetkem neručí.** A.s. vzniká zakladatelskou smlouvou, uzavřenou fyzickými i právníckými osobami jakožto zakladateli. A.s. může založit jen jedna právnícká společnost zakladatelskou listinou. Zakladatelská smlouva (listina) obsahuje mj. výši základního jmění, které se vytváří upisováním akcií. **Akciová společnost musí mít stanovy, představenstvo a dozorčí radu. Orgány společnosti jsou valná hromada a představenstvo, které je statutárním orgánem. Dozorčí rada** dohlíží na výkon působnosti představenstva a na podnikatelskou činnost a. s. Akcionáři neodpovídají za ztráty společnosti, jejich riziko je omezeno na ztrátu hodnoty akcie. Vlastníkem akcie je akcionář. Akcie je cenný papír, který osvědčuje práva akcionáře spojená s vlastnictvím akcie. **Práva akcionáře lze rozdělit na majetková** (právo nakládat s akcií - prodat, zastavit apod., na podíl na zisku - dividendě, pokud ji bude společnost vyplácet a na podíl na likvidačním zůstatku společnosti) a na práva **společenstevní** (účastnit se jednání valné hromady, hlasovat na ní podle nominální hodnoty akcie, být volen do orgánů a.s. aj.).

4. Družstva

Družstvo je právníckou osobou založenou za účelem podnikání a k zajišťování hospodářských sociálních a jiných potřeb svých členů. Družstva jsou společenstvím neuzavřeného (nejméně 5 členů) počtu osob. **Orgány družstva** jsou: členská schůze, představenstvo, kontrolní komise a další orgány podle stanov. **Nejvyšším orgánem družstva je členská schůze**, která mj. může měnit stanovy, volit a odvolávat členy představenstva a kontrolní komise, schvalovat roční uzávěrku, rozhodovat o užití zisku apod. Družstvo za porušení svých závazků odpovídá celým svým majetkem. Členové družstva neručí za závazky družstva. Základní jmění družstva vzniká souhrnem členských podílů. Členy družstva mohou být jako osoby fyzické tak i právnícké. Podmínkou členství je splacení členského vkladu, určeného stanovami.

Hlavní úkoly státu v tržní ekonomice

- **Ochrana tržního systému** – stát pomocí protimonopolního zákonodárství zakazuje praktiky omezující konkurenci a zvyšující moc monopolů
- **Poskytování veřejných statků a služeb** – patří sem např. obrana státu, policie, výstavba komunikací, letišť apod.
- **Řešení problémů vyvolaných externalitami.** **Externality** jsou účinky ekonomických činností mimo tržní systém. Externality jsou jednak škodlivé (např. znečištění vody papírnou) a jednak prospěšné (např. parkové úpravy kolem budovy) a objevují se tam, kde tržní systém selhává (neexistuje trh s čistým ovzduším, estetickým prostředím apod.). Úlohou státu je aby **napravoval škodlivé externality a podporoval externality prospěšné.**
- **Programy sociální pomoci** – patří sem **programy zvyšující důchody osob v nouzi** (dávky sociální péče a některé dávky státní sociální podpory) a **programy zaměřené na odstraňování příčin chudoby a ekonomického znevýhodnění** (příkladem jsou rekvalifikační kurzy organizované úřady práce).
- **Programy pomoci konkrétním skupinám** – (celní zákony chrání odvětví ohrožená zahraniční konkurencí, zákon o dani z příjmu zvýhodňuje firmy zaměstnávající osoby se změněnou pracovní schopností apod.).
- **Stabilizace ekonomiky** (viz hospodářská politika).

Státní rozpočet

Stát k plnění svých funkcí (nejen ekonomických) potřebuje finanční a materiální prostředky. Finanční prostředky musí získat, rozhodnout o jejich užití a zajistit jejich užití stanoveným způsobem. Tvorbu, rozdělování a užití finančních prostředků státu souhrnně vyjadřuje státní rozpočet.

Státní rozpočet představuje centralizovaný fond peněžních prostředků, který vytvářejí, rozdělují a užívají státní orgány. Plní funkci finančního plánu státu na příslušné rozpočtové období.

Státní rozpočet je nástrojem regulace ekonomického a sociálního vývoje. Jeho prostřednictvím se uskutečňují přerozdělovací procesy. Využívání státního rozpočtu jako nástroje prosazování hospodářské politiky se označuje jako **rozpočtová nebo fiskální politika**.

Státní rozpočet má své příjmy a výdaje.

Hlavní formou **příjmů státního rozpočtu jsou daně**, tj. povinné platby, které subjekt odvádí. Jsou to jednak přímé daně, které se platí v závislosti na výši příjmu nebo majetku plátce daně např. daň z příjmů, nebo nepřímé daně, které jsou zahrnuty v ceně prodávaného zboží a platí je státnímu rozpočtu prodejce zboží nebo služeb, např. daň z přidané hodnoty. Rozhodující část daní plyne do státního rozpočtu, další část může jít do rozpočtu obcí nebo regionů.

Výdaje státního rozpočtu lze rozčlenit podle výdajových položek na výdaje:

- ♦ na školství, zdravotnictví, sociální zabezpečení,
- ♦ na obranu a bezpečnost,
- ♦ na státní správu,
- ♦ do národního hospodářství.

Rozpočtové výdaje lze také dělit na skutečné rozpočtové výdaje - **transfery**, tj. výdaje, za které státní orgány nezískají od příjemce žádný výrobek nebo službu, např. podpory v nezaměstnanosti, výplaty starobních důchodů apod., a dále na **výdaje na nákup výrobků a služeb**, které uskutečňují vládní orgány.

Ze státního rozpočtu by se mělo vydávat tolik, kolik činí jeho příjmy - v tom případě je **vyrovnaný**. Odpovědná vláda má usilovat o vyrovnanost státního rozpočtu, popř. o mírně přebytkový. Jestliže příjmy nestačí na úhradu výdajů a výdaje překročí příjmy, vzniká **deficit** (rozpočtový schodek). Ke krytí deficitu si musí stát vypůjčit buď na trhu cenných papírů, kde může prodat státní cenné papíry, nebo si může půjčit od jiného státního orgánu, např. od centrální banky. Stát může též vydat státní dluhopisy. Tím se sice nevyrovnanost pro daný rok překlene, v dalších letech však musí stát vydané dluhopisy vyplácet včetně úroků. Pokud dochází ve státním rozpočtu ke schodku v průběhu několika po sobě jdoucích let, hovoří se o **vládním nebo státním dluhu**.

Stát mění strukturu a výši rozpočtových příjmů a výdajů a tím působí na vývoj. Příjmy a výdaje se provádějí na základě přijatých pravidel.

Daňová soustava v ČR

Daňová soustava je soubor daní, které jsou příjmem rozpočtů.

Daň je pravidelný příjem rozpočtu, který subjekt platí podle předem a jednoznačně stanovených zákonných předpisů. Je to povinná a nenávratná platba, která se v zákonem stanoveném čase a v zákonem stanovené výši odvádí státu.

Subjekt daně je osoba fyzická nebo právnická, která musí daň zaplatit. Je účelné oddělit **plátce daně**, což je subjekt, který skutečně daň odvádí, a **poplatníka daně**, který je daní zatížen. Toto rozdělení souvisí s členěním daní na přímé a nepřímé.

Přímé daně odčerpávají část důchodu poplatníka na základě zjištění jeho důchodových a majetkových poměrů. Poplatník je u přímých daní sám plátcem. Typickým příkladem je daň z příjmů fyzických a právnických osob.

Nepřímé daně jsou zahrnuty v ceně výrobků nebo služeb. Poplatníkem je konečný spotřebitel statků nebo služeb, avšak plátcem nepřímé daně je výrobce nebo prodejce. Mezi nepřímé daně patří daň z přidané hodnoty a spotřební daně.

Objektem daně je důchod, majetek nebo úkon, na jehož základě se daň vyměřuje.

Daňová soustava se od roku 1993 zjednodušila a přizpůsobila daňovým soustavám zemí s vyspělou tržní ekonomikou. Má vyšší zdanění zajistit dostatečné příjmy státnímu rozpočtu na straně jedné a na straně druhé má podporovat podnikání. Daňová soustava má zamezit dvojímu zdanění. Daňová soustava se řídí **zákonem o soustavě daní**.

Protože základ daní v určitých případech souvisí s vyšší zdravotního a sociálního pojištění, začne výklad jím.

Zdravotní pojištění. Podle zákona je povinností každého občana být zdravotně pojištěn. Z fondu zdravotního pojištění se prostřednictvím zdravotních pojišťoven hradí nezbytná lékařská péče, hradí se určité léky či se přispívá na některé léky. Podnikatelé jakožto fyzické osoby platí zdravotní pojištění za sebe. U zaměstnanců platí částečně pojištění sami zaměstnanci ze své mzdy a částečně ho platí za ně zaměstnavatel. Osoby, které nejsou výdělečně činné, jsou pojištěny ze zákona.

Sociální pojištění zahrnuje pojistné na důchodové zabezpečení, na nemocenské pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti. Pravidla placení jsou obdobná jako u zdravotního pojištění.

Přehled hlavních daní:

1. Daň z přidané hodnoty

Zdaňuje se jí ta část hodnoty prodaného výrobku nebo poskytnuté služby, kterou k výrobku nebo službě podnikatel přidal. Podnikatelské subjekty se člení na povinné plátce DPH, neplátce a dobrovolné plátce. **Plátcí** jsou povinni při prodeji svých výrobků či poskytnutí služeb vyčísřit odběrateli cenu i DPH a ve lhůtě daň zaplatit do státního rozpočtu. Mohou si však od své daňové povinnosti odčítat DPH, kterou zaplatili při nákupu svých vstupů. **Neplátcí** DPH svou produkci nezatažují, avšak své vstupy v konečném důsledku kupují s daní jako běžní koneční spotřebitelé. Dobrovolní plátcí jsou obvykle ti, kteří svou produkci převážně prodávají plátcům, kteří vždy raději nakupují s DPH, aby si ji mohli DPH odečíst od své daňové povinnosti. Přetržení daňového řetězce plátců totiž vede k dvojímu zdanění a zvyšuje cenu výrobků.

V současné době je **sazba** daně z přidané hodnoty **5 %** ze základu u zejm. potravin, dále **19 %** ze základu u většiny výrobků a vyjmenovaných služeb. Některé činnosti jsou **od DPH osvobozeny** (poštovní služby, bankovní služby, pojišťovnictví aj.).

2. Spotřební daně

Smyslem daně je zvýšit daňové zatížení a tím **působit na spotřebu určitých výrobků**, jako jsou tabák a tabákové výrobky, alkohol (pivo, víno, líh a lihoviny), pohonné hmoty. Druhým důvodem zavedení zvláštní daně je **posílení příjmů státního rozpočtu**.

Spotřební daň je přírůžkou k ceně uvedených výrobků a daň je součástí základu pro výpočet DPH. Plátcem jsou veškeré fyzické a právnické osoby, které vyrábějí, do tuzemska dovážejí nebo vyvážejí uvedené výrobky. **Sazby** jsou jednotné a **vycházejí z pevných částek** na příslušná množství výrobků. **Sankce** za nepřiznání, za přiznání dodatečně opravené nebo za pozdní přiznání i pozdní placení **jsou vysoké**.

3. Daň z příjmů

Je univerzální daní ze všech příjmů. **Předmětem daně z příjmů fyzických osob** jsou:

- a) příjmy ze závislé činnosti (mzdy) a funkční požitky (např. odměny členů statutárních orgánů právnických osob),
- b) příjmy z podnikání a jiné samostatně výdělečné činnosti (např. z činnosti literární),
- c) příjmy z kapitálového majetku (např. úroky a dividendy),

- d) příjmy z pronájmu,
- e) ostatní příjmy.

Zákon vymezuje, co je u jednotlivých příjmů základem daně a uvádí nezdanitelnou část tohoto základu (např. pevně stanovená částka na poplatníka, na vyživovanou manželku, na vyživované děti).

Sazby daně zákon stanoví odstupňovaně podle výše příjmů procenty ze základu daně. Jedná se zde o **progresivně diferencované zdanění**, neboť se uplatňuje zásada, že zdanění roste rychleji než příjem, tedy osoby s vyšším příjmem jsou více zatíženy daní z příjmů než osoby s nižším příjmem.

Rovněž **daň z příjmu právnických osob** je univerzální daní, jejím předmětem jsou veškeré příjmy z veškeré činnosti a z nakládání s veškerým majetkem. Sazba je zde stanovena jednotně.

4. Daň z nemovitostí

Platí ji všichni vlastníci (fyzické i právnické osoby) **pozemků, staveb a budov**. Platí se i ze zemědělské půdy. Tato daň je odpočitatelnou položkou od základu daně z příjmu.

Sazba daně u pozemků závisí na charakteru pozemku (zahrada, nádvoří apod.) a jeho velikosti, u budov a staveb na charakteru (rodinný dům, stavba určená k podnikání), zastavěné či podlahové ploše a umístění stavby (velikost obce).

5. Silniční daň

Platí ji všichni, kteří se zabývají dopravou jako výdělečnou činností a kteří užívají automobilů k dosažení příjmů, jež jsou předmětem daní z příjmů. Roční sazba se stanoví u osobních automobilů podle zdvihového objemu motoru a u nákladních automobilů podle počtu náprav a hmotnosti.

6. Daň dědická, daň darovací a daň z převodu nemovitostí

Předmětem těchto daní jsou dědictví, dary a převody nemovitostí.

Dědici, příjemce darů a převodce převáděných nemovitostí zákon zařazuje do tří skupin, vymezuje základ daní a uvádí sazby daně.

Hospodářská politika státu

Je souhrn cílů, nástrojů a opatření stát v makro i mikroekonomické oblasti. Nositeli hospodářské politiky je stát a mezinárodní seskupení. Mezi hlavní cíle patří plná zaměstnanost, cenová stabilita, vyrovnanost obchodní a platební bilance a udržitelné tempo růstu ekonomiky.

Nástroje hospodářské politiky:

- a) **fiskální politika** - je spojena s tvorbou a čerpáním státního rozpočtu. (restriktivní - snižují se státní nákupy výrobků a služeb, zvyšují se daně; expanzivní - zvyšování nákupů státu, snižování daní).
- b) **monetární politika** - peněžní a úvěrová politika. Stát ji provádí prostřednictvím centrální banky. Jejím předmětem je ovlivňování a kontrola množství peněz v ekonomice, výše úrokových sazeb (diskont), podmínky úvěrování, výše rezerv. Monetární politika může být restriktivní nebo expanzivní.
- c) **důchodová a sociální politika** - představuje regulace platů (zaměstnanci ve státní sféře), sociálních dávek, důchodů, podpor v nezaměstnanosti, sociálních programů, zákonného pojištění.
- d) **zahraničně obchodní politika** - je zaměřena na tvorbu celních sazeb, kurzy měn, konvertibilitu měny, účast v mezinárodních integracích.

Vyjadřování výkonnosti ekonomiky

Pro vyjadřování výkonnosti ekonomiky se užívá řada makroekonomických ukazatelů, mezi něž patří zejména:

- hrubý domácí produkt či hrubý národní produkt,
- tempo růstu,
- míra nezaměstnanosti,
- míra inflace,
- vývoj obchodní a platební bilance.

Hrubý domácí produkt charakterizuje výkonnost národního hospodářství jako celku, poněkud zjednodušeně je to objem statků a služeb v penězích vyrobených na území státu (i firmami ve vlastnictví cizinců). Označuje se **HDP** nebo **GDP** (angl. *Gross Domestic Product*). Vedle HDP se používá ukazatel **hrubý národní produkt - HNP** nebo **GNP** (angl. *Gross National Product*), což je objem produkce v penězích vytvořené občany a společnostmi určitého státu (tedy i v cizině).

Výkonnost ekonomiky nejlépe vyjadřuje **hrubý domácí produkt na jednoho obyvatele**.

Tempo růstu ekonomiky je schopnost ekonomiky vytvářet více statků a služeb, tedy vytvářet větší HDP.

Míra nezaměstnanosti vyjadřuje schopnost či neschopnost ekonomiky využít disponibilní zdroje práce.

Míra inflace charakterizuje cenovou stabilitu ekonomiky.

Obchodní bilance je objem vývozu a dovozu v penězích, kdežto **platební bilance** je suma plateb do zahraničí a ze zahraničí. Rozdíl obchodní či platební bilance se označuje jako **saldo obchodní či platební bilance**, které může být aktivní (vývoz převyšuje dovoz či suma plateb ze zahraničí je větší než platby do zahraničí) nebo pasivní. V případě opakované pasivní platební bilance vzniká **státní dluh do zahraničí**, který je rovněž významným ukazatelem výkonnosti ekonomiky určité země.

Literatura:

- [1] Kol. OA v Praze 2, Resslova 5: Ekonomie – přehled středoškolského učiva, Orfeus, Praha 1992
- [2] Preislerová, D: Ekonomika, MC nakladatelství, Brno 1995
- [3] Kol.: Velký domácí právník, Readers's Digest Výběr, Praha 1999